

Henryk Cimek

**POGLĄDY MIĘDZYNARODÓWKI
KOMUNISTYCZNEJ, KOMUNISTYCZNEJ PARTII
POLSKI I MIĘDZYNARODÓWKI CHŁOPSKIEJ
NA SYSTEM PARTYJNY W USTROJU
KAPITALISTYCZNYM I SOCJALISTYCZNYM**

Według komunistów po zwycięstwie rewolucji socjalistycznej, to znaczy w okresie przejściowym między kapitalizmem a komunizmem, będzie istniało państwo dyktatury proletariatu. Wyrazem urzeczywistnienia w nim demokracji proletariackiej miało być utworzenie Polskiej Republiki Rad Delegatów Robotniczych i Żołnierskich. Zakładano, że w ustroju socjalistycznym będzie funkcjonować system jednopartyjny. Wprawdzie dopuszczano działanie organizacji masowych, np. związków zawodowych i różnych kooperatyw, ale nie mogły one mieć politycznego charakteru (*Projekt programu...* 1933: 142). Międzynarodówka Komunistyczna, Międzynarodówka Chłopska (1923–1931) i Komunistyczna Partia Polski stanęły natomiast przed dylematem, jakie stanowisko zająć wobec niektórych partii działających w ustroju kapitalistycznym, przede wszystkim wobec części reformistycznych partii robotniczych i agrarystycznych stronnictw ludowych. Były one zwalczane na równi z partiami pravicowymi oraz centrowymi, z wyjątkiem okresów głoszenia przez komunistów hasła dwuetapowej rewolucji, np. w 1923 r., lub funkcjonowania antyfaszystowskiego frontu ludowego (1935–1937). MK, MCh i KPP zastanawiały się również nad tym, jak traktować legalne organizacje rewolucyjne, powstałe w Polsce z udziałem komunistów, którzy chcieli jednak, by miały one charakter nie partii, lecz związków. W praktyce KPP godziła się z istnieniem legalnych partii rewolucyjnych, zaznaczając, że będą one mogły działać tylko do czasu zwycięstwa rewolucji socjalistycznej.

Komunistyczna Partia Robotnicza Polski (od 1 lutego 1925 r. Komunistyczna Partia Polski) w trakcie swojego powstania 16 grudnia

1918 r. uważała, że sytuacja w Polsce dojrzała do wybuchu od razu rewolucji socjalistycznej o charakterze międzynarodowym. Początkowo współpracowała tylko z reformistycznymi partiami robotniczymi w Radach Delegatów Robotniczych, które działały na terenie byłego Królestwa Polskiego od listopada 1918 r. do połowy 1919 r. Największe wpływy w radach miała Polska Partia Socjalistyczna, która uważała je za organ pomocniczy dla rządu i sejmu. Natomiast KPRP stała na stanowisku, że powinny one skupiać całą władzę, zarówno ustawodawczą, jak i wykonawczą, dlatego zwalczała pierwsze ośrodki władzy w odradzającej się Polsce, w tym rządy, na których czele stali socjaliści, tj. Ignacy Daszyński (7–11 listopada 1918 r.) i Jędrzej Moraczewski (18 listopada 1918 r. – 16 stycznia 1919 r.). Nie wzięła też udziału w wyborach do Sejmu Ustawodawczego 26 stycznia 1919 r.

Stosunek MK, MCh i KPRP do części reformistycznych partii robotniczych i agrarystycznych stronnictw ludowych zmienił się wtedy, gdy komuniści odeszli od poglądu o jednoetapowym charakterze rewolucji. Było to spowodowane umacnianiem się ustroju kapitalistycznego w Polsce, a tym samym oddalaniem się perspektywy zwycięstwa rewolucji socjalistycznej. KPRP doszła do wniosku, że zostanie ona poprzedzona rewolucją burżuazyjno-demokratyczną. Na etapie tej rewolucji, stanowiącej okres przejściowy do dyktatury proletariatu, miały istnieć rządy robotnicze lub robotniczo-chłopskie (szerzej: Cimek 2010: 121 i nn.). Komitet Centralny KC KPRP po raz pierwszy wysunął hasło utworzenia rządu robotniczo-chłopskiego w marcu 1923 r. Natomiast przed II Zjazdem partii (19 września – 2 października 1923 r.) zwrócił się do Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiego Stronnictwa Ludowego Wyzwolenie z odezwą zawierającą propozycję podjęcia wspólnej walki o obalenie prawicowo-centrowego rządu Wincentego Witosa (28 maja – 14 grudnia 1923 r.) i o utworzenie rządu robotniczo-chłopskiego. W jego programie zakładano m.in. wywłaszczenie obszarników bez odszkodowania oraz przekazanie ich ziemi chłopom bezrolnym i małorolnym (*O rząd...* 1923: 242 i nn.). Z działaczy KPRP problem rządu robotniczo-chłopskiego poruszał głównie Henryk Walecki (Maksymilian Horwitz) (Walecki 1923: 144).

KPRP krótko podzielała pogląd o dwuetapowości rewolucji w Polsce oraz o celowości współpracy z partiami socjalistycznymi i agrarystycznymi; powróciła do tego postulatu dwukrotnie: przed zamachem majowym Józefa Piłsudskiego w 1926 r. i w latach walki o antyfaszystowski front ludowy (1935–1937). Natomiast w okresie 1926–1934 MK i KPP zacierają różnice między burżuazyjną demokracją a faszy-

zmem, zaś partie socjalistyczne i ludowe traktowały jako część składową obozu faszystowskiego, określając je mianem „socjalfaszystowskich” i „ludowofaszystowskich”.

Międzynarodówka Komunistyczna i powstała z jej inicjatywy w październiku 1923 r. Międzynarodowa Rada Chłopska (Międzynarodówka Chłopska) nie miały sprecyzowanej taktyki wobec już istniejących i tworzonych politycznych organizacji chłopskich, zarówno agrarystycznych, jak i rewolucyjnych (szerzej: Cimek 2003: 40 i nn.). Stanowisko komunistów wobec politycznego ruchu chłopskiego cechowało się chwiejnością i zwrotami. Wiązały się one z tendencjami sekciarskimi i obawami, by po zwycięstwie rewolucji socjalistycznej nie dzielić władzy z partiami chłopskimi. Uwidoczniło się to m.in. po rozłamie w PSL Wyzwolenie i powstaniu 11 listopada 1924 r. Niezależnej Partii Chłopskiej. KC KPRP nie opowiadał się za utworzeniem partii, lecz za zorganizowaniem przejściowej radykalnej grupy chłopskiej. Powstałą NPCh komuniści powitali z „przyjacielską krytyką” w „Gromadzie”, organie prasowym KPRP dla wsi. Domagali się, by NPCh jak najszybciej przebyła drogę do komunizmu. Twierdzili, że żadna partia chłopska na dalszą metę utrzymać się nie będzie mogła (*O NPCh* 1924: 4). Odmienny pogląd prezentowała większość posłów NPCh, opowiadając się za istnieniem samodzielnej organizacji chłopskiej.

Kwestię stosunku komunistów do politycznego ruchu chłopskiego podnosił przede wszystkim Tomasz Dąbal, zastępca sekretarza generalnego Międzynarodówki Chłopskiej. Był on przeciwny szybkiemu komunistowaniu NPCh, jej wspólnym z KPRP politycznym wystąpieniom i afiszowaniu się z przynależnością do Międzynarodówki Chłopskiej. Powstanie NPCh uznał za przedwczesne, ponieważ nie pozyskano do niej całej lewicowej opozycji, nie tylko z PSL Wyzwolenie. Jeszcze co najmniej kilkunastu posłów skłaniało się do współpracy, od której odstraszało ich ultralewicowe i kunktatorskie stanowisko pewnych działaczy KPRP. Byli to opozycyjni posłowie z Chłopskiego Stronnictwa Radykalnego (grupa Jana Dziducha) i Kresowego Stronnictwa Chłopskiego (grupa Adolfa Dubrownika), nie licząc kilku posłów z Sel-Sojuza (Ukraińskie Zjednoczenie Socjalistyczne Związek Włościański) (Cimek 1989: 190, 210 i nn.).

Dąbal opowiadał się za zmianą nazwy NPCh, postulując wyeliminowanie z niej słów „partia” i „niezależna”. Jego zdaniem winna być ona przejściową rewolucyjną i niekomunistyczną organizacją chłop-

ską, zajmującą się głównie zadaniami bieżącymi¹. Dąbał był więc niekonsekwentny. W projekcie tezy na V Kongres Międzynarodówki Komunistycznej (17 czerwca – 8 lipca 1924 r.) pisał m.in., że „strach komunistów przed nazwą »partia chłopska« jest tylko strachem przed słowem”². Wprawdzie był on przeciwny tworzeniu radykalnych partii chłopskich, ale uznał za konieczne pogodzenie się z ich istnieniem, traktując je jako organizacje przejściowe, istniejące tylko do zwycięstwa rewolucji. Mówił też, że problemu tego nie można sprowadzić do nazwy, której często używał zamiennie. Twierdził również, że nie widzi różnicy między partiami a innymi politycznymi organizacjami chłopskimi. Zapewne musiał uznać, przynajmniej oficjalnie, coraz bardziej niechętnie partiom chłopskim stanowisko Kominternu i jego prominentnych działaczy, m.in. Grigorija Zinowjewa (przewodniczący Komitetu Wykonawczego MK) oraz jego następcy Nikołaja Bucharina (sekretarz generalny KW MK), prezentowane zwłaszcza podczas obrad Rozszerzonego Plenum KW MK (21 marca – 6 kwietnia 1925 r.) i II Plenum Międzynarodowej Rady Chłopskiej (9–17 kwietnia 1925 r.) (szerzej Cimek 1995: 168 i nn.; 2003: 70 i nn.).

Bucharin chciał pozyskać do rewolucji nie tylko chłopów bezrolnych i małorolnych, ale także chłopów średniorolnych, nie ograniczając się jedynie do ich zneutralizowania. Stawiał również na chłopów w ZSRR w okresie Nowej Ekonomicznej Polityki, co miało ułatwić zwycięstwo socjalizmu. W państwach kapitalistycznych Bucharin opowiadał się za tworzeniem związków chłopskich. Zalety związków Bucharin upatrywał w tym, że skupiały organizacje o różnym charakterze oraz lewicowych członków z innych partii i bezpartyjnych. Miały więc większy niż partie zasięg oddziaływania, znajdując się pod wpływem komunistów. Bucharin opowiadał się za związkami chłopskimi zapewne głównie z obawy przed powstaniem po zwycięstwie rewolucji socjalistycznej systemu wielopartyjnego. Również władze MK uznały, że tworzenie partii chłopskich było niecelowe (*Rasszyriennyj plenum...* 1925: 340–341, 359; *W sprawie...* 1925: 21 i nn.; Koen 1988: 184 i nn.; Bucharin 1988: 122 i nn., 146 i nn.).

Tezy zawarte w referacie Bucharina wygłoszonym na wspomnianym już Rozszerzonym Plenum KW MK nie odbiegały od przedstawionych tu jego poglądów. Na Plenum polemikę z Bucharinem podjął

---

¹ RGA, KI, f. 355, op. 1, d. 30, s. 54; AAN, KPP, 158/I-3/5, s. 35–37; Dombal, *Kriestianskij...* 1925: 12.

² RGA, KI, f. 535, op. 1, d. 44, s. 129.

Dąbał, który zarzucał referentowi, że nie zajął wyraźnego stanowiska wobec rewolucyjnych organizacji chłopskich. Z kolei Bucharin przypisywał Dąbałowi chęć tworzenia partii chłopskich. Podczas dyskusji toczącej się między Dąbałem a Bucharinem i Emilem Wargą, czołowymi działaczami MK, wszyscy trzej zgodnie sprzeciwiali się powołaniu drugiej partii komunistycznej o rodowodzie chłopskim. Ponadto wyrażali obawę, czy masowy napływ chłopów do partii komunistycznych nie spowoduje zatracenia przez nie proletariackiego oblicza.

Warga sądził, że chłopci nie dadzą się odciągnąć od polityki i nawet wbrew przeszkodom będą organizowali się w partię. Być może, iż działacz ten był przekonany, że powstaną one właśnie w rezultacie działalności komunistów, choć nie stawiał przed nimi takiego celu. Proponował jednak, by dążyli oni do przejęcia kierownictwa nad rewolucyjnymi partiami chłopskimi (*Rasszyriennyj plenum...* 1925: 340–341).

Po opowiedzeniu się Międzynarodówki Komunistycznej i Międzynarodówki Chłopskiej za tworzeniem związków chłopskich jako organizacji bez ściśle sprecyzowanego programu, dyscypliny i określonych form organizacyjnych właściwych partiom również Dąbał na IV Konferencji KPP (24 listopada – 23 grudnia 1925 r.) mówił o potrzebie przekształcenia NPCh w związek (*IV Konferencja...* 1972: 281). Podobnego zdania była także Maria Koszutska, zarzucająca m.in. Stanisławowi Budzyńskiemu, że po rewolucji chce dzielić władzę z partią chłopską (*IV Konferencja...* 1972: 275–278).

Tę ostatnią możliwość, pod warunkiem udziału „całego chłopstwa” w rewolucji, dopuszczał także Bernard Zaks. Twierdził, że ze względu na tradycje ruchu ludowego NPCh miała szanse rozwoju tylko jako partia. Również Henryk Stein-Domski, który zajął najbardziej skrajne stanowisko w porównaniu z poglądami Dąbała, opowiadał się za partią chłopską skupiającą tylko chłopów małorolnych, niezależną od KPP i reprezentującą ich interesy jako odrębnej klasy. Sugerował, by komuniści zaniechali własnej pracy wśród chłopów i prowadzili ją za pośrednictwem NPCh (*IV Konferencja...* 1972: 263, 287).

Jak z tego wynika, w dyskusji zaprezentowano wiele poglądów, ujawniły się w niej także rozbieżności i niejasności. Po uzgodnieniu stanowiska Dąbała, Tadeusza Żarskiego oraz Jana Hempla i pominięciu postulatów Stanisława Bobińskiego zredegowano, a następnie przyjęto na IV Konferencji uchwałę „Zadania partii na wsi” (*IV Konferencja...* 1972: 396 i nn.). KPP nakazywała w niej pomagać w „powstaniu masowej chłopskiej organizacji radykalnej, skupiającej chłopów – w sojuszu z robotnikami – do walki o potrzeby chłopskie i rząd robotniczo-

-chłopski (*IV Konferencja...* 1972: 406). Dopuszczała przy tym możliwość istnienia przejściowo kilku organizacji tego typu, głównie z uwagi na stosunki narodowościowe i regionalne. Organizacje te miały grupować chłopów, poczynając od bezrolnych do średniorolnych włącznie. Tego typu organizację w uchwałach nazywano także stronnictwem, wystrzegając się określenia „partia”. Uchwały przeznaczone do publikacji nie zawierały nazwy „związek chłopski”. Wspomniano tylko o nim w tajnej części. Wszystkie chłopskie grupy opozycyjne, NPCh i Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada (1925–1927) miały tworzyć czasowe bloki lub związki chłopski³.

Rzeczywistość w II Rzeczypospolitej przyznawała rację tym komunistom, którzy przewidywali istnienie rewolucyjnych partii chłopskich uzależnionych w większym lub mniejszym stopniu od KPP. Koncepcja organizowania związków chłopskich, w przeciwieństwie do kilku innych krajów, w Polsce nie sprawdziła się, gdyż oprócz NPCh, liczącej ok. 20 tys. członków, działały tu także: BWR Hromada – ok. 120 tys. członków, PPS-Lewica (1926–1931) – ok. 8 tys. członków, Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” (1928–1931) – ok. 12,5 tys. członków i Ukraińskie Włościańsko-Robotnicze Zjednoczenie Socjalistyczne Jedność (1928–1932), w skrócie Sel-Rob Jedność – ok. 10 tys. członków (szerzej: Cimek 1988).

W Polsce po 1932 r. praktycznie nie było już warunków do działania legalnych partii rewolucyjnych (szerzej: Cimek 1988: 88 i nn.). Dlatego w okresie walki o antyfaszystowski front ludowy komuniści mogli kierować propozycje współpracy do partii lewicowych, głównie do Polskiej Partii Socjalistycznej i powstałego 15 marca 1931 r. Stronnictwa Ludowego. Wcześniej musieli się jednak wyrzec szkodliwych i nieuprawnionych teorii o „socjalfaszyzmie” i „ludowofaszyzmie”, co uczynili w połowie 1934 r.

Na zmianę strategii Międzynarodówki Komunistycznej wpłynęły zagrożenia ze strony faszyzmu dla praw demokratycznych i niepodległości wielu państw, nasilone zwłaszcza po dojściu Hitlera do władzy w Niemczech na początku 1933 r. Decydujące znaczenie dla przewartościowania poglądów komunistów miał VII Kongres Międzynarodówki Komunistycznej (25 lipca – 21 sierpnia 1935 r.). Za głównego wroga uznano wówczas faszyzm, a nie kapitalizm, jak czyniono to dotychczas. Zmieniono więc front walki. Przestano zwalczać burżuazyjną demokrację, zaczęto występować w jej obronie. Wymagało to nowego podejścia

---

³ AAN, KPP, 158/II-4/19, s. 38, 40.

do strategii rewolucji i do państwa burżuazyjnego. Postulowano walczyć najpierw o „antyfaszystowski rząd frontu ludowego”, w Polsce głównie z udziałem PPS i SL, a dopiero w dalszej przyszłości o dyktaturę proletariatu, o której teraz nie wspomiano.

Do VII Kongresu MK KPP kładła nacisk na współpracę przede wszystkim z PPS, w mniejszym zaś stopniu z SL. W końcu lipca 1935 r. KPP i PPS zawarły dziesięciopunktowy „pakt o nieagresji”, obejmujący postanowienia o zaprzestaniu wzajemnych ataków i określający zasady współpracy w uzgodnionych dziedzinach. Nie doszło jednak do zawarcia paktu ludowofrontowego między tymi partiami mimo istnienia w PPS licznej grupy jego zwolenników i wielu przejawów współpracy oddolnej (Kowalski 1975: 126–128).

Pierwszą organizacją ludową, do której władz naczelnych komunistów skierowali propozycję współpracy ludowofrontowej, był Związek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej, zwany potocznie Wiciami. Została ona wysunięta w maju 1935 r., a odrzucona pod pretekstem nielegalności Komunistycznego Związku Młodzieży Polski („Nowy Przegląd” 1935: 328). Miesiąc później podobną deklarację wystosował Komitet Centralny KPP do Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL, postulując zorganizowanie strajków protestacyjnych skierowanych głównie przeciwko antydemokratycznej konstytucji z 23 kwietnia 1935 r. i projektowi nowej ordynacji wyborczej (*Dokumenty...* 1968: 28, 32, 34–35). W lipcu 1935 r. KC KPP zaproponował socjalistom i ludowcom podjęcie wspólnej akcji czynnego bojkotu wyborów parlamentarnych, wysuwając na czoło postulatów ludowofrontowych hasło obalenia rządów sanacyjnych oraz powołania konstytuandy, tj. Zgromadzenia Ustawodawczego, wybranego na podstawie pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego. Jednocześnie komuniści po raz pierwszy zadeklarowali poparcie każdego rządu demokratycznego, który uznałby za swoje naczelne zadanie zaakceptowanie proponowanej przez nich platformy frontu ludowego (*Dokumenty...* 1968: 43–44; szerzej: Cimek 1986: 154 i nn.).

Propozycję współpracy ludowofrontowej NKW SL początkowo przemilczał. W końcu, 28 sierpnia 1935 r., przekazał odpowiedź odmowną (*Odpowiedź...* 1935: 8). Z podobną reakcją władz stronnictwa spotkały się też kolejne propozycje KPP dotyczące współdziałania („Nie”... 1935: 8). NKW SL posądzał komunistów o nieszczerłość, głównie w kwestii walki o demokrację i w obronie zagrożonej niepodległości Polski. Przeciwnikiem współpracy z komunistami okazał się też przebywający na emigracji politycznej Wincenty Witos.

Niezależnie od prób porozumienia ogólnego KPP i KZMP kontynuowały współpracę ludowofrontową ze strukturami niższego szczebla PPS, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Robotniczego, SL i Wici. Komuniści próbowali również poszerzyć społeczną bazę tej współpracy. V Plenum KC KPP (luty 1937 r.) wysunęło hasło utworzenia szerokiego demokratycznego frontu ludowego, głosząc, że „nie ma wroga na lewicy”. Opowiedziało się więc za zawarciem porozumienia nie tylko z socjalistami i ludowcami, ale także z lewicą sanacyjną i endecką⁴.

Mimo wysiłków czynionych przez komunistów nie doszło w Polsce do ogólnego frontu ludowofrontowego. Nie było też warunków do utworzenia rządu frontu ludowego, jak to miało miejsce w Hiszpanii i Francji. Owszem, występowało współdziałanie między komunistami, ludowcami i socjalistami, ale miało ono głównie charakter oddolny. Na przeszkodzie współpracy stała nie tylko nielegalność KPP, ale rozbieżności wynikające z ideologii komunistycznej oraz agrarystycznej. Uniemożliwiała ją także nieufność do komunistów wielu działaczy socjalistycznych i ludowych. Współpracy ludowofrontowej nie sprzyjał także wzrost represji policyjnych w Polsce, a zwłaszcza echa prześladowań stalinowskich w ZSRR. Efektem tych ostatnich było m.in. rozwiązanie KPP, o którym zdecydował ostatecznie Stalin 2 grudnia 1937 r. (Por. *Uchwała...* 2008/5: 240 i nn.).

Na efektach współpracy ludowofrontowej w Polsce ujemnie zaciążyły również błędy KPP wiążące się m.in. z jej składem narodowościowym. W KPP i KZMP, a głównie w ich władzach, przeważały mniejszości narodowe, zwłaszcza Żydzi, w mniejszym stopniu Ukraińcy i Białorusini. Idei frontu ludowego niechętnie były przede wszystkim autonomiczne organizacje KPP: Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi i Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy wraz ze swoimi organizacjami młodzieżowymi, które nie akceptowały m.in. postulatu obrony II Rzeczypospolitej przed zagrożeniem niemieckim (szerzej: Cimek 2011: 124 i nn.).

Według Międzynarodówki Komunistycznej, Międzynarodówki Chłopskiej i Komunistycznej Partii Polski w ustroju socjalistycznym miał istnieć system monopartyjny. Tylko nieliczni działacze dopuszczali istnienie systemu wielopartyjnego. Bardziej dyskusyjne okazało się natomiast stanowisko komunistów wobec legalnych organizacji rewolucyjnych oraz partii reformistycznych i agrarystycznych w ustroju kapitalistycznym. Komuniści byli na ogół zgodni co do tego, że legalne

---

⁴ AAN, KPP, 158/III-46, s. 2; tamże, 158/IV-2/34, s. 1.

partie rewolucyjne będą istniały tylko w ustroju kapitalistycznym. Natomiast stosunek do partii nierewolucyjnych zależał od poglądów MK i KPP w sprawie strategii rewolucji. Był on negatywny w sytuacji, gdy w ruchu komunistycznym obowiązywał pogląd, że rewolucja będzie od razu socjalistyczna. Natomiast w latach obowiązywania tezy o dwuetapowym charakterze rewolucji na etapie rewolucji burżuazyjno-demokratycznej, poprzedzającej rewolucję socjalistyczną, komuniści uznawali celowość współpracy z częścią partii reformistycznych i agrarystycznych. W Polsce tak było w latach 1923–1924, przed zamachem majowym Józefa Piłsudskiego w 1926 r., oraz w latach walki o antyfaszystowski front ludowy (1935–1937).

Bibliografia

- Archiwum Akt Nowych, KPP.
- Bucharin N., 1988, *Izbrannyje proizwiedienija*, Moskwa.
- Cimek H., 1986, *KPP wobec Konstytucji kwietniowej i ordynacji wyborczej z lipca 1935 r.* [w:] *Lewica społeczna w Polsce wobec Konstytucji kwietniowej 1935 r.*, Warszawa.
- Cimek H., 1988, *Legalne chłopskie partie rewolucyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Białystok.
- Cimek H., 1989, *Sojusz robotniczo-chłopski w Polsce 1918–1939*, Warszawa.
- Cimek H., 1995, *Tomasz Dąbal 1890–1937*, Rzeszów.
- Cimek H., 2003, *Międzynarodówka Chłopska*, Rzeszów.
- Cimek H., 2010, *Parlamentaryzm w strategii walki komunistów o władzę*, „Teki Sejmowe”, nr 1.
- Cimek H., 2011, *Mniejszości narodowe w ruchu rewolucyjnym w II Rzeczypospolitej*, Rzeszów.
- IV Konferencja KPP (24 XI – 23 XII 1925), Protokoły obrad i uchwały*, cz. II, 1972, Warszawa.
- Dokumenty KPP 1935–1938*, 1968, Warszawa.
- Dombal T., *Kriestjanskij wopros w Polsce*, „Kriestjanskij Intiernacyonał” XII 1925, nr 12.
- Koen S., 1988, *Bucharin. Politiczeskaja biografija 1888–1938*, Moskwa.
- Kowalski J., 1975, *Komunistyczna Partia Polski 1935–1938. Studium historyczne*, Warszawa.
- „Nie”, „Zielony Sztandar” 9 II 1935, nr 8.
- „Nowy Przegląd” V 1935, nr 4.
- O NPCh*, „Gromada” XII 1924, nr 4.
- O rząd robotniczo-chłopski*, „Nowy Przegląd” (reedycja) IX 1923, nr 9.
- Odpowiedź Komunistycznej Partii*, „Zielony Sztandar” 8 IX 1935, nr 58.
- Projekt programu Komunistycznej Partii Polski* [w:] *Materiały do programu KPP*, 1933, Moskwa.

Rosszyriennyj plenum Ispolkoma Koministicheskogo Intiernacyonala (21 marta – 6 apriela 1925 g.). Stenograficzeskij otczot, 1925, Moskwa – Leningrad.

Rossijskij Gosudarstwennyj Archiw Socyalno-Politiczeskoj Istorii (RGA), Kriestjanskij Intiernacyonal (KI).

Uchwala Prezydium KW MK, 2008, „Polityka i Społeczeństwo”, nr 5.

W sprawie chłopskiej. Tezy uchwalone na rozszerzonym Plenum Egzekutywy MK (21 III – 6 IV 1925), 1925, Warszawa.

Walecki H., *O rząd robotniczo-chłopski w Polsce*, „Nowy Przegląd” (reedycja) IX 1923, nr 9.

Henryk Cimek, THE VIEWS OF MK, KPP AND MCH CONCERNING THE PARTY SYSTEM IN THE CAPITALIST AND SOCIALIST REGIMES

Abstract

According to the communists, in an intermediate period following the victory of the socialist revolution, during a transition from capitalism to communism, a state of the proletariat dictatorship would exist. They assumed that in the socialist regime, a one-party system would function. As far as the capitalist regime, the communists fought against the parties of the right, the reformist and agrarian parties – except for periods when they voiced the slogan of a two-stage revolution (1923, 1935–1937). In those periods they proposed that a worker-peasant government should be established, including inter alia PPS and PSL Wyzwolenie. The communists ran also into a difficulty when determining their attitude toward legally operating revolutionary organizations. In practice, they accepted their existence, stressing, however, that those would continue to operate only as long as the socialist revolution had won.

Key words: communists, the proletariat dictatorship (or socialism), worker-peasant government, reformism, agrarism